



Samfundet S:t Erik
Stockholm

Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 0601
svea.hovratt@dom.se

YTTRANDE
2021-11-09

Mål nr
P 266-21

Mål nr P 266-21, Samfundet S:t Erik m.fl. / Stockholms kommun m.fl. Detaljplan för del av kv Sperlingens Backe m.m. i stadsdelen Östermalm, Stockholms kommun

Samfundet S:t Erik har tagit del av Riksantikvarieämbetets yttrande över förslaget till detaljplan för del av kv Sperlingens Backe m.m., aktbilaga 101.

Samfundet instämmer till fullo i Riksantikvarieämbetets bedömning att detaljplanen skulle medföra påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och ämbetets motiveringar för detta.

Därutöver önskar Samfundet lyfta fram Sturegallerians betydelse som en av Sveriges främsta postmodernistiska arkitektoniska miljöer och troligen den enda som fått en internationell utmärkelse. Vi vill särskilt fästa uppmärksamheten vid ljusgården Oktogonens ursprungliga, sofistikerade färgsättning (målats över med vit färg 2014, men fullt möjlig att återställa) och de olika, intrikat mönstrade stengolven i Sturegallerian. Ansvarig var i båda fallen designern Maurice Holland i samråd med Sturegallerians huvudarkitekt Lennart Skoogh.

Även restaurang Tures synnerligen höga arkitektoniska, konstruktionstekniska och miljömässiga kvaliteter bör framhållas (arkitekt Hans Murman). Den låga, glasade byggnaden är dessutom sällsynt skickligt och respektfullt anpassad till de angränsande äldre byggnaderna – en rivning skulle vara en oacceptabel förlust arkitektur- och kulturhistoriskt.

Det bör noteras att också Ostermans marmorhallar (den nu rivningshotade huvuddelen) blev internationellt uppmärksammade, utöver att de var de ojämförligt främsta och mest omtalade i sitt slag i Sverige.

En utförligare redovisning av Sturegallerians arkitektur och kulturhistoriska kvaliteter finns i Samfundet S:t Eriks yttrande till Mark- och miljödomstolen 2020-11-16 och överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen 2021-01-05, med yttrande 2021-08-16 (se bilagor).

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot

Bilagor:

1. *Yttrande över yttranden av Länsstyrelsen, Stockholms kommun, Sturegallerian AB, och Vasakronan Fastigheter AB gällande överklagad detaljplan för Sperlingens Backe m.m., mål nr P 1858-20, 20201116*
2. *Överklagande av Mark- och miljödomstolens avslag av Samfundet S:t Eriks överklagande av detaljplan för Sperlingens Backe m.m. i Stockholms kommun, mål nr P 1858-20, 20210105*
3. *Yttrande över yttranden av Sturegallerian AB, Stockholms stad och Vasakronan Fastigheter AB (med Fastighets AB Skjutsgossen nr 8 & Co KB) gällande överklagad detaljplan för Sperlingens Backe m.m., mål nr P 266-21, 20210816*



Samfundet S:t Erik
Stockholm

Mark- och miljödomstolen
Nacka tingsrätt
svea.hovratt@dom.se

YTTRANDE
2020-11-16

Mål nr:
P 1858-20

Yttrande över yttranden av Länsstyrelsen, Stockholms kommun, Sturegallerian AB, och Vasakronan Fastigheter AB gällande överklagad detaljplan för Sperlingens Backe m.m., mål nr P 1858-20

Samfundet S:t Erik har getts tillfälle att yttra sig över Länsstyrelsens, Stockholms kommuns, Sturegallerians och Vasakronan Fastigheters yttranden över inkomna överklaganden av detaljplan för Sperlingens Backe m.m. Länsstyrelsens granskningsyttrande 2019-09-19 är det viktigaste eftersom Länsstyrelsens ställningstaganden är av avgörande betydelse för handläggningen av kommunens detaljplaner och för att säkerställa rättstillämpningen av plan- och bygglagen och miljöbalken. Beträffande övriga yttranden kommenteras endast vissa väsentliga kompletterande aspekter.

Länsstyrelsens granskningsyttrande

Länsstyrelsen anger i sitt yttrande anmärkningsvärt nog att ”den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen skyddas” och skriver överslätande att ”Detaljplaneförslaget innebär i huvudsak en omdaning av kvarterets inre och bevarande av kulturmiljövärden både interiört och exteriört.” Här torde man syfta på de i och för sig lovvärda fasadrekonstruktionerna mot Stureplan, men formuleringen leder helt fel.

Länsstyrelsen har inte tagit till sig Stockholms stadsmuseums utförligt motiverade avstyrkan av detaljplanen, som motiveras av rivningen av de kulturhistoriskt mycket värdefulla Sturegallerian och Ostermans bilhallar – samt hushöjderna.

Länsstyrelsen skriver angående hushöjderna att de inte påtagligt skadar riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Man anger att ”byggnadshöjder med utökade takvolymmer ... hade varit otänkbara i ett mer normalt stenstadskvarter. Sperlingens backe tangerar city och har sedan länge en form och ett djup som skiljer sig från den klassiska stenstaden”.

Samfundet S:t Erik finner detta konstaterande både ytterst viktigt och synnerligen anmärkningsvärt. Sperlingens Backe är ett av de få centrala kvarter i den klassiska stenstaden som undgick rivningar under citysaneringen. Att kvarteret hör till de större i det centrala området legitimerar på inget sätt höga hushöjder i dess inre, vilka skadar intrycket av de värdefulla gathusen (och dessutom påverkar siluetten negativt). Kvarteret är i stället mer känsligt för höga byggnader än de flesta andra, eftersom det har ett exponerat läge. Utöver de exempel på för höga hushöjder som Samfundet framfört i överklagandet tillkommer även den höga byggnaden bakom huset Stureplan 4 och det nio våningar höga huset Humlegårdsgatan 17, vilket blir synligt i gatuperspektivet från Humlegården.

Länsstyrelsen anger att rivningen av Ostermans bilhall innebär en negativ påverkan som ”är betydande ur ett lokalt kulturmiljövårdsperspektiv ...”. Länsstyrelsen har således inte insett att byggnaden inte bara har en lokal utan en riksintressant betydelse. Stadsmuseet skriver att Ostermans ”vid uppförandetiden ansågs vara Europas elegantaste bilförsäljningshall”. ”Ostermans representerar ett revolutionerande historiskt skede när bilen började forma staden. Tillsammans med Freys Hyrverk berättar de en obruten historia om utvecklingen av transportväsendet och dess olika faser. Att dessa två på varandra efterföljande faser finns representerade inom samma kvarter förstärker berättelsen. Det innebär en förlust av en exklusivt gestaltad arkitektur i påkostade material som den aktuella delen av Marmorhallarna utgör.” Stadsmuseet betonar dessutom: ”I stadsbilden försvinner en kulturhistoriskt intressant årsring från den tidiga modernismen. Upprustad skulle den kunna bidra med karaktär åt gaturummet med sitt originella burspråk och sina fönsterband” (Kulturförvaltningen tjänsteutlåtande 2017-08-28 sid 5f)

Den antikvariska förundersökningen (Nyréns Arkitektkontor 2014-06-30) citerar *Tidning för byggnadskonst* vid invigningen 1930: ”Med sin hypereleganta inredning i grön kolmårdsmarmor kan lokalen utan tvekan rubriceras som Europas elegantaste och kanske största bilförsäljningshall”. Förundersökningen nämner att ”företaget var länge landets största bilfirma. Marmorhallarna blev något av en attraktion i Stockholm, det var länge ett rent folknöje att gå till Ostermans och se de nya tekniska underverken. Marmorhallarnas utomordentligt centrala läge vid en av stadens populära esplanader, precis söder om Stureplan, bidrog till anströmningen av besökare”. Bilhallarna blev senare Stockholms första mässhallar.

Det måste understrykas att dessa, de egentliga Marmorhallarna helt och hållet låg i den nu rivningshotade byggnaden (Grev Turegatan 3–5), men hade huvudentré från det som nu oegentligt kallas ”Marmorhallarna” (Birger Jarlsgatan 18). Förundersökningen anger att det i dag endast är ”golvet i marmor kvar samt fragment av den gröna marmorinredningen, främst i form av ett fåtal kannelerade pelare”.

Detta är emellertid felaktigt, och en närmare utredning har inte gjorts. Samfundet har därför gjort en egen inventering, som visar att de allra flesta, närmare 30 marmorkolonner är bevarade i sitt ursprungliga läge: på det nedre våningsplanet i vad som nu är olika affärslokaler, och på det övre planet i det som nu är kontor och garage. Ett par kolonner är flyttade inom bottenvåningen. Hans Ostermans berömda marmortavla, med dess långa hyllningsdikt till bilen, är flyttad till entrén från Birger Jarlsgatan. Biltraditionen fortlever, eftersom en liten del av Marmorhallarna, mot Grev Turegatan, rymmer en utställning av lyxbilar bland bevarade marmorkolonner.

Själva Sturegallerian utplånas i planförslaget och nämns i Länsstyrelsens granskningsyttrande märkligt nog endast med några ospecificerade ord i en bisats, omedelbart efter omnämmandet av Ostermans bilhall (citerat ovan): ”... då en betydelsefull historisk pusselbit försvinner på platsen, vilket även gäller för rivningen av postmodernismens tydliga avtryck från den senaste genomgripande omvandlingen av kvarteret”.

Stadsmuseets expertbedömning är desto tydligare: ”Hela Sturegallerians inre är ett uttryck för den postmodernistiska eran. Här har vi återigen tydliga tidsavtryck och exklusiva material som berättar om ambitionsnivån i hela projektet. En exklusiv galleria i framkanten med nya arkitektoniska ideal ... en symbolbärare för 1980-talets expansiva epok”. ”Arkitekturen och materialen skulle forma en högklassig helhet. Jämtlandskalksten, granit, sandsten, stål och glas användes, material som borgar för en lång livslängd” (Kulturförvaltningen tjänsteutlåtande 2017-08-28 sid 5, 7). Samfundet hävdar att den internationellt belönade Sturegallerian, med sina två unikt utformade ljusgårdar, är en av de främsta bebyggelsemiljöerna från den postmoderna epoken i Sverige, och därmed av riksintresse.

Länsstyrelsens granskningsyttrande har beslutats och slutligt beretts av planchefen och en planhandläggare, men inte av någon sakkunnig byggnadsantikvarie. Samfundet S:t Erik finner att granskningsyttrandets bedömning av planens genomgripande inverkan på kvarterets stora kulturvärden är ofullständig och rent missvisande.

Stockholms kommuns yttrande

Stockholms kommun skriver märkligt nog att detaljplanens ”förändringar anpassas till stadsbilden och platsens kulturvärden”. Man kör över Stadsmuseets väl underbyggda ”grönklassning” av Sturegallerian och Ostermans bilhallar, vilken innebär att de är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. I stället poängterar man att denna expertbedömning inte har någon rättsverkan.

Man framhåller att förvanskningsförbudet enligt plan- och bygglagen (PBL) 8 kap 13 § inte utgör hinder mot rivning av en byggnad, men kommenterar inte det förbud mot rivning av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, som framgår av den av Samfundet åberopade bestämmelsen i PBL 9 kap 34 § (se nedan).

I kommunens yttrande framförs som jämförelse några rättsfall, främst mål P 2764-16 (kvarteret Ordonnansen 5 och 6), MÖD 2013-47 (kvarteret Plankan) och P 5979-15 (Gasklocka 3 och 4, Norra Djurgårdsstaden). Samfundet konstaterar att inget av rättsfallen har stor relevans för den aktuella detaljplanen.

Kommunen bestrider de stora negativa klimateffekter som rivningarna och nybyggnaderna skulle medföra. Man har då inte insett att rivningarna torde bli de mest omfattande som genomförts i Sverige av fullt moderna byggnader (endast drygt 30 år gamla), som dessutom är uppförda med dyra material och osedvanligt hög kvalitet. Den totala rivningsmassan skulle motsvara inte mindre än fem Hötorgsskrapor och klimatskadorna skulle bli betydande.

Sturegallerian AB:s yttrande

Sturegallerian AB framför ett stort antal motargument, av vilka ett flertal är hämtade från detaljplanens miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Denna är utförd av Tengbom på uppdrag av Sturegallerian AB och är anpasslig och överslättande. Samfundet bestrider motargumenten och kommenterar här de väsentligaste.

Freys hyrverks karakteristiska torn skulle bli betydligt mindre framträdande mot himlen än i dagsläget. I dag står tornets hela översta våning (med sina fyra fönster) fri, i planförslaget gäller det enbart spetsen på tornhuvu.

Den rivningshotade glasöverbyggnaden i markplanet av den f.d. Privatgatan har en föredömlig anpassning till de tre äldre byggnaderna och försvarar i hög grad sin plats, som en ”uteservering inomhus”. Den rymmer både restaurang Tures och entré till Sturegallerian och är av stort arkitektoniskt intresse. Den antikvariska förundersökningen (2014-06-30) klargör dessutom att ”detaljutförandet är exceptionellt och dagsljuskvaliteterna är utomordentliga, vilket möjliggör den genomförda karaktären av vinterträdgård med prunkande grönska”. De tekniska frågorna ”löstes på ett för den tiden nytt och innovativt sätt”. Den svängda glasfasaden i ”structural glazing” torde vara den första i Sverige.

Sturegallerian AB antyder att Samfundet inte skulle ha PBL till intäkt för att de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna inte får rivas. Vi har emellertid tydligt angett PBL 9 kap 34 § (punkt 2), vilken stipulerar att ”Rivningslov ska ges för en åtgärd som avser en byggnad eller byggnadsdel

som inte bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde.”

Sturegallerian AB ifrågasätter på ett oriktigt sätt två av de uttryck för det kulturhistoriska riksintresset, vilka enligt Samfundet S:t Erik skulle skadas. Man hävdar dessutom att ”inga uttryck för riksintresset kränks”, vilket är helt felaktigt. De bebyggelseområden som nämns i anknytning till vissa av uttrycken för riksintresset är endast exempel, vilket tydligt framgår av texten (”Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande så som Gärdet, Slussen och Hötorgscity.”, RAÄ 1997-08-18, uppdaterat 2011-11-09). I riksintresset ingår flera byggnader från senare delen av 1900-talet, t.ex. Kulturhuset som färdigställdes 1976. I motsats till vad som anges av MKB och Sturegallerian AB torde de kulturhistoriskt värdefulla postmoderna byggnaderna i Sperlingens Backe ingå som en viktig årsring i riksintresset.

Sturegallerian AB skriver fullständigt felaktigt: ”Sammantaget kommer detaljplanens antagande inte att förändra de kulturhistoriskt värdefulla byggnadernas karaktärsdrag eller skada någon av de värdebärande egenskaper som i dag finns representerade i kvarteret”.

Stadsmuseet sammanfattning av kvarterets kulturhistoriska betydelse

Stadsmuseet skriver i en sammanfattning att ”de flesta byggnader inom kvarteret är fastigheter som är särskilt värdefulla ur kulturhistorisk synpunkt” och att de ”tillsammans ger en bred berättelse om kommersiella strävanden, transportsystemets historia från häst till bil, ståndsmissigt boende, nöjen och rekreation. Kvarteret visar hur Stockholm som huvudstad var föregångare inom bl.a. transportväsendet och hur nya arkitektoniska ideal uttrycktes i en exklusiv butiks- och affärsgalleria.” (Kulturförvaltningen tjänsteutlåtande 2017-08-28 sid 2)

Inga av de synpunkter som framförs i de olika yttrandena rubbar de argument som Samfundet S:t Erik framfört i överklagandet. Samfundet finner det särskilt anmärkningsvärt att Länsstyrelsens granskningsyttrande inte är faktamässigt underbyggt och är missvisande. Den antikvariska utredningen av Ostermans bilhallar, Grev Turegatan 3–5, är ofullständig och måste kompletteras med inventering av kvarvarande delar av de unika Marmorhallarna. Samfundet hemställer att domstolen genomför syn på platsen.

Samfundet S:t Erik vidhåller att detaljplanen måste upphävas, med hänvisning till de rättsregler som åberopats i överklagandet och dessutom bristfälligt underlag.

Stockholm den 16 november 2020

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot



Samfundet S:t Erik
Stockholm

Mark- och miljööverdomstolen
mmd.nacka.avdelning4@dom.se

ÖVERKLAGANDE
2021-01-05

MÅL NR
P 1858-20

Överklagande av Mark- och miljödomstolens avslag av Samfundet S:t Eriks överklagande av detaljplan för Sperlingens Backe m.m. i Stockholms kommun, mål nr P 1858-20

Samfundet S:t Erik hänvisar i första hand till motiveringarna i överklagandet till Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt:

- *Samfundets överklagande till Mark- och miljödomstolen 2020-02-24* (bilaga 1).
- *Samfundets yttrande över yttranden av Länsstyrelsen, Stockholms kommun, Sturegallerian AB samt Vasakronan Fastigheter AB 2020-11-16* (bilaga 2).

Mark- och miljödomstolen (MMD) anför inledningsvis i domen att syn på stället inte behövs, vilket Samfundet inte håller med om. Detaljplanen hör till de mest komplexa som behandlats i Stockholm på många år och skulle medföra påtagliga skador på kulturhistoriska värden. Utredningsmaterialet har brister, framförallt gällande de rivningshotade riksintressanta Ostermans marmorhallar, där Samfundet därför gjort en egen kulturhistorisk inventering (se bilaga 2). En syn är därför angelägen.

MMD anger att kommunen har gjort bedömningen att detaljplanen är förenlig med PBL:s krav på hänsyn till platsens kulturvärden och stadsbild och att ”kommunens bedömning har stöd i utförda utredningar”. Domstolen nämner märkligt nog inte att kommunen helt har kört över sin egen expertmyndighet Stockholms stadsmuseum, som avstyrkt detaljplanen och klassificerat husen som avses att rivas som ”särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt” (se bilaga 1 och 2).

MMD konstaterar att länsstyrelsen beslutat att inte överpröva kommunens antagandebeslut, innebärande att länsstyrelsen har funnit att genomförande av detaljplanen inte kan antas innebära en påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Samfundet finner emellertid att detaljplanen skulle resultera i påtaglig skada på riksintresset genom grav förvanskning av ett av de största, mest intressanta och bäst bevarade kvarteren i centrala Stockholm, med förstörelse av flera arkitektoniska strukturer av nationellt intresse.

MMD nämner märkligt nog inte länsstyrelsens granskningsyttrande 2019-09-19 och har än mindre tagit ställning till Samfundets invändningar mot det ofullständiga och missvisande granskningsyttrandet. Länsstyrelsen skriver, på ett alltigenom felaktigt sätt, att ”den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen skyddas”. Dessutom accepterar länsstyrelsen den skada som de nya höga husen skulle åstadkomma på intrycket av de framförliggande värdefulla gathusen, med den häpnadsväckande kommentaren att de ”hade varit otänkbara i ett mer normalt stenstadskvarter”. Självklart bör de höga husen då vara helt otänkbara i ett kvarter med så exponerat läge och så långa siktlinjer som Sperlingens Backe (se bilaga 2).

I granskningsyttrandet nämns rivningen av Ostermans bilhallar (marmorhallar) som en negativ påverkan som endast är ”betydande ur ett lokalt kulturmiljövårdsperspektiv”. I själva verket har de egentliga marmorhallarna från 1930-talet både nationellt och europeiskt intresse, vilket Stadsmuseet framhåller (se bilaga 2).

Hela den nuvarande 1990 internationellt belönade Sturegallerian, med sina två unika ljusgårdar, utplånas i planförslaget. Den nämns av länsstyrelsen märkligt nog endast med några ord i en bisats, trots att den av Stadsmuseet karakteriseras som ”En exklusiv galleria i framkanten med nya arkitektoniska ideal ... en symbolbyggnad för 1980-talets expansiva epok”. Även restaurang Tures sofistikerade ”vinterträdgård” hör till kvarterets riksintressanta 1980-talsarkitektur (se bilaga 1 och 2)

MMD anger i sin sammanfattning att ”en rimlig avvägning gjorts mellan enskilda och allmänna intressen och skälig hänsyn har tagits till befintlig bebyggelse”. Samfundet S:t Erik delar inte denna uppfattning och finner att kommunen i stället har prioriterat fastighetsägarnas enskilda ekonomiska intressen framför viktiga allmänna intressen – inte minst oersättliga kulturhistoriska och estetiska värden samt betydande climateffekter.

Samfundet S:t Erik anhåller att domstolen dels begär yttrande av Riksantikvarieämbetet och dels håller syn på platsen.

Samfundet S:t Erik hemställer att Stockholms kommunfullmäktiges beslut 2020-01-27 att anta detaljplan för Sperlingens Backe m.m. upphävs, eftersom den strider mot PBL 2 kap 3 och 6 §§ samt PBL 9 kap 34§ punkt 2, samt medför påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården, enligt MB 3 kap 6 §. P.g.a. de synnerligen omfattande rivningar som detaljplanen förutsätter har de bestämmelser i PBL 2 kap 3 och 6 §§, som gäller klimataspekter och hushållning med energi, särskild tyngd.

Stockholm den 5 januari 2021

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot

Bilagor:

1. Samfundets överklagande till Mark- och miljödomstolen, 2020-02-24
2. Samfundets yttrande över yttranden av Länsstyrelsen, Stockholms kommun, Sturegallerian AB samt Vasakronan Fastigheter AB, 2020-11-16.



Samfundet S:t Erik Stockholm

Mark- och miljööverdomstolen
svea.hovratt@dom.se

YTTRANDE
2021-08-16

Mål nr
P 26621

Yttrande över yttranden av Sturegallerian AB, Stockholms stad och Vasakronan Fastigheter AB (med Fastighets AB Skjutsgossen nr 8 & Co KB) gällande överklagad detaljplan för Sperlingens Backe m.m., Stockholms kommun. Mål nr P 266-21

Samfundet S:t Erik har getts tillfälle att yttra sig över Sturegallerian AB:s, Stockholms stads och Vasakronan Fastigheter AB:s yttranden över Samfundets (och Anna Korinths) överklaganden av detaljplan för Sperlingens Backe.

Samfundet finner att de tre yttrandena inte vederlägger något av de argument som vi framfört i överklagandet 2021-01-05 med dess två bilagor. Här följer kommentarer till några av de mer anmärkningsvärda argumenten och påståendena.

Sturegallerian AB

Sturegallerian AB anger att detaljplanen innebär att ”möjligheten att avläsa och uppleva det tidslager som den postmoderna staden representerar reduceras”. Detta är en missvisande eufemism eftersom de värdefulla postmodernistiska interiörerna och hela Sturegallerian utplånas.

Sturegallerian AB skriver sammanfattningsvis absurt nog att ”uttrycket för den klassiska stenstaden” förstärks och att ”Den begränsade negativa påverkan som planförslaget har rör endast lägre värderade och lokala kulturhistoriska värden”. Båda påståendena är felaktiga. Samfundet har klargjort varför Sperlingens Backe i ett flertal avseenden torde vara riksintressant för kulturmiljövården och att detaljplanen skulle medföra påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården.

Under rubriken ”Hushållning, klimat och miljöpåverkan” anger Sturegallerian AB att detaljplanen ger en lägre klimatpåverkan efter ungefär 70 år jämfört med nollalternativet. Samfundet har framhållit att det torde röra sig om 100 år – eller sannolikt längre – eftersom nollalternativet inte är adekvat redovisat.

Den pågående globala klimatkrisen har nu gjort dessa långa tidsperspektiv obsoleta. FN:s klimatpanel IPCC har nyligen (2021-08-09) definitivt fastslagit att världens koldioxidutsläpp är orsaken till den klimatkris utan motstycke som hotar mänskligheten.

Boverket konstaterade i vintras (2021-02-17) att byggverksamheten i Sverige står för omkring 8,8 procent av de totala utsläppen av växthusgaser, huvudsakligen p.g.a. cement- och ståltillverkning. En konsekvens av detta måste rimligen bli att rivning av fullt moderna och användbara byggnader, som sedan ersätts av nya hus, måste upphöra på kortast möjliga sikt.

De planerade rivningarna i Sperlingens Backe är betydligt mer storskaliga än de kan förefalla när man ser kvarteret utifrån. Rivningarna skulle nämligen motsvara den sammanlagda volymen av alla fem Hötorgsskraporna.

Sturegallerian AB skriver sammanfattningsvis att ”Miljöfrågan är endast ett av många intressen som ska beaktas vid bedömningen huruvida det är lämpligt att anta en detaljplan eller inte”. I själva verket innebär den accelererande klimatkrisen att utsläppen av växthusgaser måste bli en huvudfråga i samhällsplaneringen och även i handläggningen av detaljplaner i mark- och miljödomstolarna. I fallet Sperlingens Backe bör de mycket stora koldioxidutsläppen, som rivning och nybyggnation skulle generera, vara tillräcklig orsak att upphäva detaljplanen.

Huset Grev Turegatan 3-5 är Ostermans forna bilpalats och rymmer i dag flera kontor och även apoteket Vita Björn. Sturegallerian AB framhärdat dock i att kalla byggnaden ”parkeringshuset”. Man anger att en stor del av huset inte är möjlig att anpassa till annat användningsområde än för bilar, på grund av fönsterlösa våningsplan, vilka gör att det ”inte är förenligt med modernt synsätt och god hushållning” att behålla byggnaden.

Detta skriver man trots att man själv vill tillföra en stor underjordisk fönsterlös våning i kvarteret. Numera byggs hotell med hotellrum som saknar fönster. En annan jämförelse kan göras med moderna kontorshus med stora innergårdar, som man vill riva och ersätta med kompakta nybyggen utan gårdar – vilket resulterar i kontorsytor utan fönsterkontakt. (Aktuella exempel är detaljplanerna för Snäckan 8 och Hästen 21 i Stockholm.)

Stockholms stad

Stockholms stad anger att ”huvudsyftet med detaljplanen är att vitalisera kvarteret”. Det skriver man märkligt nog om ett av Stockholms citys mest vitala och uppskattade kvarter, som dessutom kan kompletteras med hotell och fler bostäder utan stora rivningar. Sturegallerian kan dessutom relativt enkelt knytas samman med ljusgården i huset Birger Jarlsgatan 18 (”Osterman-huset”).

Fastighetsägaren ADIA:s (Abu Dhabi Investment Authority, med sin grund i Förenade Arabemiraternas oljeindustri) ekonomiska intresse av att omskapa kvarteret kan sägas stå emot det allmänna intresset av en fortsatt varsam utveckling av en omtyckt, mångfacetterad och kulturhistoriskt värdefull miljö.

Staden skriver att det är angeläget att ”på samma gång värna och skydda den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen”. Men man hänvisar enbart till den MKB (2019-05-29) som beställts och betalats av exploatören (genom Sturegallerian AB) och utförts av Tengbom arkitektkontor. Denna MKB legitimerar de oerhört omfattande ingreppen i kvarteret, genom att vara påtagligt anpasslig och överslätande.

Stadens politiker har samtidigt på ett högst anmärkningsvärt sätt desavouerat Stockholms stadsmuseum (och kulturförvaltningen), stadens egen, synnerligen kompetenta expertmyndighet, som starkt motsatt sig detaljplanen. Staden förringar Stadsmuseets ytterst genomtänkta och beprövade klassificering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, genom att framhålla att klassificeringen inte förankrats i kommunfullmäktige och inte är juridiskt bindande.

Staden nämner i sin sammanfattning att detaljplanen bygger på de allmänna intressena att stärka innerstadens konkurrenskraft och att värna det kulturhistoriska riksintresset. Samfundet finner att stärkande av konkurrenskraften är irrelevant, eftersom kvarteret redan är ett av Stockholms mest kända och uppskattade.

Inte heller det andra allmänna intresset är i praktiken relevant eftersom detaljplanen ju medför att flera av riksintressets uttryck kraftigt försvagas. Som de enda motstående enskilda intressena nämner man märkligt nog dem ”som anförts mot detaljplanen”, vilket måste tolkas som de personer och sammanslutningar som varit kritiska mot planen. Man nämner däremot inte det viktigaste enskilda intresset, nämligen fastighetsägaren och exploatören ADIA.

Staden skriver att stenstadens gängse principer, där gatuhusen är högre än gårdsbebyggelsen, inte skulle gälla just i Sperlingens Backe. Detta är helt grundlöst. Principen har gällt även detta kvarter sedan dess tillkomst. Som Samfundet framhållit är förhållningssättet att gårdshusen inte ska vara högre än gatuhusen extra viktigt i Sperlingens Backe, med tanke på de långa siktlinjerna från anslutande gator och kvarterets osedvanligt exponerade läge.

Staden skriver att detaljplanens negativa konsekvenser till viss del uppvägs av den positiva miljöskapande effekt som fasadrekonstruktionerna mot Stureplan kommer att ge och att ”plan- och bygglagens förbud mot förvanskning av bebyggelseområden bedöms därmed uppfyllas”. Att en positiv åtgärd på en byggnad skulle kunna kompensera för förvanskningar och rivningar av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i närområdet är en allvarlig feltolkning av plan- och bygglagen och miljöbalken.

Både Sturegallerian AB, Stockholms stad och Vasakronan Fastigheter AB har motsatt sig syn på platsen och att domstolen begär yttrande av riksantikvarieämbetet. Domstolen har redan beslutat om syn. Samfundet hävdar att det är angeläget att höra riksantikvarieämbetet angående denna osedvanligt komplexa och omfattande detaljplan, där stora och unika kulturhistoriska värden riskerar att förstöras, och där länsstyrelsens yttrande är ofullständigt och rent missvisande. (Se Samfundets överklagande, 2021-01-05, bilaga 2 sid 1-3).

I överklagandet har Samfundet S:t Erik framfört flera rättsligt grundade skäl att upphäva detaljplanen, inte minst påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Samfundet finner dessutom att kommunen har gjort en felaktig avvägning mellan allmänna intressen – främst miljömässiga (stora negativa klimateffekter) och kulturhistoriska – och motstående enskilda intressen, främst representerade av fastighetsägarnas enskilda ekonomiska intressen. Detaljplanen bör sålunda upphävas även av denna anledning, i enlighet med plan- och bygglagen 2 kap. 1 §.

Stockholm den 16 augusti 2021

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Fredrik von Feilitzen
Hedersledamot